

ضرورت توجه به حوزه علم و پژوهش در پیشرفت تمدن اسلامی براساس بیانیه‌ی گام دوم انقلاب اسلامی

مریم شمسایی^۱

تاریخ دریافت: ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۱۵ / ۰۱ / ۱۳۹۹

چکیده

این مقاله با هدف تبیین دلایل منطقی ضرورت ابلاغ بیانیه گام دوم در زمینه علم و پژوهش تدوین گردیده است. مفاهیم مستتر در بیانیه گام دوم که توسط رهبر انقلاب مطرح گردیده را، می‌توان به دو لایه، لایه بنیادین با محوریت توحید و لایه راهبردی با محوریت تمدن تقسیم بندی نمود. ایشان تحقق اهداف اسلامی را در پنج مرحله عنوان فرموده‌اند که شامل: انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، کشور اسلامی و تمدن اسلامی است. مسیر تحقق آرمان‌های اسلامی که باعث زمینه‌سازی ظهور امام زمان عج‌الله‌تعالی می‌گردد، ایجاد تمدن اسلامی است که هم در سخنان مقام معظم رهبری مد ظله‌العالی هم در وصیت نامه امام راحل نمود داشته است. بیانیه گام دوم شامل مجموعه‌ای از اولویت‌ها، پیشرفت‌ها و چالش‌ها و اهداف راهبردی انقلاب اسلامی است که از سوی رهبر معظم انقلاب مد ظله‌العالی مطرح گردیده لذا در این نوشتار سعی بر توجه به یکی از محورهای اساسی بیانیه که تأکید بر شناخت گذشته و درس گرفتن از تجربه‌ها می‌باشد و به بحث در حوزه علم و پژوهش و دلایل پیشرفت مسلمانان در دوران شکوفایی اسلام و عبرت آموزی مسلمانان عصر حاضر پرداخته است.

کلید واژه‌ها: بیانیه گام دوم، انقلاب اسلامی، علم و پژوهش، تمدن اسلامی.

استناد فارسی (شیوه APA، ویرایش ششم، ۲۰۱۰): شمسایی، مریم (۱۳۹۹، تابستان). «ضرورت توجه به حوزه علم و پژوهش در پیشرفت تمدن اسلامی براساس بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی». *پژوهشنامه تاریخ، سیاست و رسانه*، سال سوم، شماره دوم، صص ۶۵-۸۲.

^۱ دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی شیراز؛ شیراز، ایران.

ایمیل: Shamsaie2008@yahoo.com

این مقاله‌ای برای دسترسی آزاد است که با توجه به استاندارد بین‌المللی (Creative Commons Attribution) CCA نسخه 4.0 توزیع شده است و به دیگران اجازه می‌دهد این اثر را با رعایت شرایط ذکر شده، کپی‌رایت © ۲۰۱۰، ایسک (اندیشکده مطالعات راهبردی کریمه شیراز). این متن، مقاله‌ای برای دسترسی آزاد است که با توجه به استاندارد بین‌المللی (Creative Commons Attribution) CCA نسخه 4.0 توزیع شده است و به دیگران اجازه می‌دهد این اثر را با رعایت شرایط ذکر شده، کپی‌رایت کنند، آن را با دیگران به اشتراک بگذارند و مطالب را اقتباس کنند.

۱. مقدمه

انسان‌ها در طول اعصار بدنبال ایجاد جامعه‌ای آرمانی یا آرمان شهر خواهی^۱ در راستای دستیابی به سعادت بوده‌اند؛ در این راستا، افلاطون، نمود جامعه‌ی آرمانی را در ایجاد مدینه فاضله یا اتوپیا، ابونصر فارابی، مکتب انتظار در مذهب شیعه و از دیدگاه مارکس جامعه کمونیستی را بیان نموده‌اند. لذا یک دولت زمانی می‌تواند به اهداف عالی خود برسد که دارای الگو و روش مناسبی باشد تا بدین وسیله جهت ارتباط با دیگران و تحلیل مسائل از آن استفاده نماید و بتواند آن آرمان شهر یا مدینه فاضله را برای مردمان خود متصور گردد. بر این اساس گام اول جهت تنظیم روش اداره‌ی برنامه-ریزی برای جامعه، مشخص نمودن اهداف و آرمان‌های اجتماعی می‌باشد تا بدین وسیله سمت و سوی کلی حرکت جامعه مشخص و جهت‌گیری برنامه‌ها مشخص گردد (نصرتی، علی اصغر، ۱۳۹۰: ۳۳۷). نظام‌های مبتنی بر سکولاریسم از اصلی‌ترین اهداف آن‌ها تأمین رفاه و آسایش مادی می‌باشد، اما در نظام‌های دینی و الهی، ایجاد رفاه و آسایش را در ارتباط نزدیک با مسائل معنوی و اخلاقی دانسته و از اهداف اساسی حکومت آن‌ها نزدیکی به خداوند در تمام ابعاد فردی و اجتماعی می‌باشد. بنابراین در نظام اسلامی، از اهداف اساسی تقرب به درگاه خداوند بوده و رفاه و آسایش مادی باید سازگار با قرب الهی باشد و این مهم می‌تواند باعث تکامل روحی و معنوی انسان‌ها گردد. بدون شک این مسئله، مهم‌ترین اختلاف در اداره‌ی نظام اسلامی با نظام‌های سکولار می‌باشد (همان: ۳۳۸)؛ که در این جا در ابتدا از مانفیست یا بیانیه استفاده می‌نمایند. بیانیه یا مانفیست پیام تفصیلی همراه با ابزار اصول عقاید خویش است که می‌تواند از جانب یک گروه یا حزب سیاسی، شخصیت‌ها یا سازمان‌ها انتشار می‌یابد که در آن معمولاً جهان‌بینی، مرام و برنامه عمل و تصمیم‌ها و پیشنهادهایی که باید انجام شود، قید می‌گردد (آقا بخشی، علی؛ افشاری‌راد، مینو، ۱۳۷۹: ۳۳۸).

بیانیه متشکل از نقشه‌های جامع و فشرده است که چارچوب اهداف و سمت و سوی حرکت به آن اهداف را متجلی می‌سازد؛ لذا می‌تواند راهنمای عملی جهت حرکت به سوی افق‌های روشن و تحول تکاملی در جامعه باشد. از این جهت که بیانیه دارای جامعیت و فشرده‌گی می‌باشد، ضرورت دارد که منطق درونی آن آشکار گردد چرا که می‌توان بوسیله‌ی آن تمام مشکلات، خطاها، سوء تدبیرها و بی‌تدبیری‌ها را از یک سو و از سوی دیگر ظرفیت‌ها و امکانات وسیع و بی‌بدیلی که وجود دارد را کشف نمود. در حالی که بدون وجود مانفیست جهت آشکار نمودن اهداف و آرمان‌ها، باعث ایجاد سردرگمی و اشتباه رفتن مسیر با تأثیر پذیرفتن از مبانی متفاوت فکری می‌گردد و نبود اهداف موجبات اتلاف امکانات مادی و معنوی جامعه را فراهم می‌نماید. براین اساس بیانیه‌ای می‌تواند کارآمد باشد که بتواند:

(الف) وضعیت موجود را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

¹.Utopianism

ب) وضعیت آرمانی و مطلوب را متصور گردد.

ج) راهبرد اساسی از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب را بنمایاند.

مهم‌ترین عامل در کارآمدی بیانیه، نبودن اختلاف در موارد ذکر شده بالا می‌باشد که نشأت گرفته از جهان بینی حاکم بر دیدگاه‌های صاحبان مانفیسیت‌ها می‌باشد. برای نمونه، مکتب کمونیسم معتقد به اصالت اجتماع، اقتصاد و ماتریالیسم تاریخی و یا مکتب لیبرالیسم بر اساس اصالت فرد، ماده و تجربه و ... و مکتب اسلام معتقد به حاکمیت الهی می‌باشد.

۲. بیانیه گام اول

جهت فهم و ضرورت «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» در ابتدا باید دید «گام اول» در این راستا چه بوده که پس از آن لزوم بهره‌وری از گام دوم مشخص گردد. بر این اساس می‌توان گفت بیانیه گام اول همان وصیت‌نامه سیاسی - الهی امام خمینی رحمت الله علیه می‌باشد که تمام رهنمون‌های آن منطبق بر بیانات گام دوم انقلاب می‌باشد. از جمله:

۱- امام خمینی رحمت الله علیه در مقدمه وصیت‌نامه ابتدا مبانی معرفتی و دینی انقلاب اسلامی و سپس افتخارات دینی، تاریخی و انقلابی متعددی را یادآور می‌شوند تا اهداف اصلی انقلاب در پس هیاهوهای داخل و خارج گم نشود. رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی هم در طلیعه بیانیه، اصول انقلاب و مبانی و شعارهای آن را یادآوری کردند.

۲- حضرت امام رحمت الله علیه در وصیت‌نامه چشم‌اندازی از وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی دوران حکومت پهلوی‌ها را برمی‌شمرند و نقش امدادهای الهی و حضور و جانفشانی مردم را در پیروزی و تداوم انقلاب شرح می‌دهند. امام خامنه‌ای مد ظله العالی نیز در بیانیه دو بار به وضعیت اسفناک کشور در دوران پهلوی اشاره کرده و اهمیت این بحث تاریخی را این‌گونه متذکر شده‌اند:

«برای برداشتن گام‌های استوار در آینده باید گذشته را درست شناخت» (بیانیه گام دوم).

۳- امام خمینی رحمت الله علیه در بخش‌های متعددی از وصیت‌نامه به‌طور مفصل شبهات سیاسی علیه جریان اصیل انقلاب و جنجال‌های تبلیغاتی رسانه‌های استکبار را پاسخ می‌دهند تا امت اسلامی و به‌ویژه جوانان را از افتادن در دام جنگ روانی و شناختی دشمن ایمن کند. رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی هم در بیانیه خود تأکید می‌کنند:

«دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره گذشته و حتی زمان حال را دنبال می‌کنند. رهنمان فکر و عقیده و آگاهی بسیارند. حقیقت را از دشمن و پیاده‌نظامش نمی‌توان شنید» (بیانیه گام دوم).

۴- حضرت امام ^{رحمت الله علیه} در بند «ج» وصیت‌نامه در پاسخ به اشکال تراشان و مغرضان نظام اسلامی، خدمات جمهوری اسلامی را شرح می‌دهند و ملت ایران را از مردم حجاز و کوفه در صدر اسلام بهتر می‌دانند. امام ^{مد ظله العالی} خامنه‌ای نیز با اشاره به قدرت عظیم ایمان ملت و امام عظیم‌الشأن موارد متعددی از برکات سیاسی، اجتماعی، علمی و اقتصادی نظام اسلامی را در ۴۰ سال گذشته برمی‌شمارند.

۵- اما هدف اصلی و کلیدی بیانیه را می‌توان در این جمله یافت:

«شما باید که باید کارآموده و پرانگیزه از انقلاب خود حراست کنید و آن را هر چه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه) است نزدیک کنید.»

به عبارتی ایشان قله آرمان‌ها و اهداف انقلاب را تمدن‌سازی اسلامی و آمادگی برای ظهور می‌دانند. امام راحل هم در موارد متعددی به این آرمان بزرگ الهی اشاره می‌کردند:

«با این نهضت اسلامی ما تا این جا آمديم و قدرت‌ها را عقب زدیم، با این نهضت اسلامی باید سازندگی کنیم از حالا به بعد. همه با هم به سوی یک تمدن صحیح، تمدن الهی و تمدن رسول الهی جلو برویم.»

ایشان با تشکیل نظام جمهوری اسلامی گام‌های بلندی در مسیر تمدن‌سازی نوین اسلامی برداشته و بر تشکیل امت واحده اسلامی و بسیج جهان اسلام برای تحقق نهایی آن تأکید می‌کردند.

۶- توصیه‌های هفت‌گانه رهبر معظم انقلاب ^{مد ظله العالی} که خطاب به ارکان حکومتی، دولت، ملت ایران و به ویژه جوانان است، بارها در بیان حضرت امام ^{رحمت الله علیه} چه در وصیت‌نامه و چه در صحیفه سفارش شده است که شرح آن در این مختصر نمی‌گنجد (پایگاه بصیرت، تاریخ انتشار: ۱۲ خرداد ۱۳۹۸، شناسه خبر: ۳۱۵۲۵۵).

«بیانیه گام دوم» که توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی ^{مد ظله العالی} مرقوم گردیده، زمانی اعلام شد که دشمنان این نظام تأکید داشتند که ایرانیان نباید بتوانند چهل سالگی انقلاب خود را جشن بگیرند. در این راستا «جان بولتون» نماینده اسبق آمریکا در سازمان ملل متحد در نشست گروهک تروریستی منافقین در پاریس اعلام کرد:

«تصمیم فعلی دولت ترامپ برای بازبینی سیاست‌هایش در قبال ایران بایستی این باشد که این کشور نتواند پیروزی چهل سالگی انقلابش را جشن بگیرد. نتیجه این بازبینی در سیاست و آن چه بسیاری از ما در ایالات متحده به سمت آن حرکت می‌کنیم، بایستی تشخیص این باشد که انقلاب سال ۱۹۷۹ آیت‌الله خمینی تا جشن چهل سالگی‌اش دوام نخواهد آورد» (به نقل از خبرگزاری تسنیم www.tasnimnews.com/fa/news/1396/04/12/1451987).

پایگاه حفظ و نشر حضرت آیت الله خامنه‌ای ^{مد ظله العالی} در این رابطه بیان داشتند که انقلاب کبیر اسلامی ایران درحالی چهلمین سالگرد پیروزی خود را پشت سر گذاشت و قدم به دهه‌ی پنجم حیات خود نهاد که اگرچه دشمنان مستکبرش گمان‌های باطلی در سر داشتند، اما دوستانش در سراسر جهان، امیدوارانه آن را در گذر از چالش‌ها و به دست آوردن پیشرفت‌های خیره‌کننده، همواره سربلند دیده‌اند (خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۷/۱۱/۲۴). بنابراین این بیانیه با توجه به تجربه‌ی ۴۰ ساله انقلاب توسط مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} بیان گردیده و ایشان اعلام داشتند که انقلاب وارد دومین مرحله خودسازی و جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی شده است.

مفاهیم مستتر در بیانیه که توسط رهبر انقلاب ^{مد ظله العالی} مطرح گردیده را، می‌توان به دو لایه تقسیم بندی نمود:

(۱) لایه بنیادین که محور آن «توحید» می‌باشد.

(۲) لایه راهبردی که محور آن «تمدن» می‌باشد.

ایشان تحقق اهداف اسلامی را در پنج مرحله عنوان فرموده‌اند که شامل: انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، کشور اسلامی و تمدن اسلامی می‌باشد. مسیر تحقق آرمان‌های اسلامی که باعث زمینه‌سازی ظهور امام زمان ^{عجل الله تعالی} می‌گردد ایجاد تمدن اسلامی است که هم در سخنان مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} و هم در وصیت‌نامه امام راحل نمود داشته است:

«اگر حرف شما ملت ایران پیش رفت، اگر شما توانستید پیروز شوید، به آن نقطه‌ی موعود برسید، آن وقت مسیر تاریخ عوض خواهد شد؛ زمینه‌ی ظهور ولی امر و ولی عصر ارواحنا له الفداء آماده خواهد شد؛ دنیا وارد یک مرحله‌ی جدیدی خواهد شد.» (بیانات در دیدار با مردم قم، ۱۳۹۱/۱۰/۱۹).

امام راحل هم می‌فرمایند: *کتاب‌های علم انسانی و مطالعات فرهنگی*

«مسئولان ما باید بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست. انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچمداری حضرت حجت - ارواحنا فدا - است که خداوند بر همه مسلمانان و جهانیان منت نهد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار دهد. مسائل اقتصادی و مادی اگر لحظه‌ای مسئولین را از وظیفه‌ای که برعهده دارند منصرف کند، خطری بزرگ و خیانتی سهمگین را به دنبال دارد. باید دولت جمهوری اسلامی تمامی سعی و توان خود را در اداره هرچه بهتر مردم بنماید، ولی این بدان معنا نیست که آن‌ها را از اهداف عظیم انقلاب که ایجاد حکومت جهانی اسلام است منصرف کند» (صحیفه امام: ج ۲۱ / ۳۲).

۳. مطالبات «بیانیه گام دوم»

در بیانیه گام دوم، مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} با بیان گذشت چهار دهه پرافتخار از انقلاب پرشکوه ملت ایران، به بیان دستاوردها و چالش‌های نظام اشاره نموده‌اند که می‌توان از آن به‌عنوان نظریه‌ی راهبردی آینده‌سازی انقلاب اسلامی استفاده نمود. در این خصوص، می‌توان به مسائل مهم ۴۰ ساله نخست انقلاب از جمله شروع انقلاب بدون تجربه، وجود دشمنان بسیار داخلی و خارجی، ترکیب جمهوری و اسلامیت و ... اشاره نمود. مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} با توجه ویژه به جوانان به‌عنوان موتور محرکه و پیشرو با توجه به دستاوردهای انقلاب، خواستار حرکت آن‌ها به سمت ایجاد تمدن نوین اسلامی می‌باشد. بنابراین، جهت‌گیری راهبردی بیانیه، تأکید بر سه محور اساسی دارد که شامل: جوان، جهاد و تمدن اسلامی می‌باشد. مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} در دیدار جمعی از مداحان در تاریخ ۱۳۹۲/۲/۱۱ در این باره فرمودند:

«جهاد مداوم که نیاز یک کشور و یک امت و یک تاریخ است ... ، نیاز همه است. همه‌ی پیشرفت‌ها، همه‌ی تمدن‌سازی‌ها، به برکت مجاهدت دائم شده است. مجاهدت دائم همه همه‌اش به معنای رنج کشیدن نیست. جهاد، شوق آفرین است. جهاد، شادی و نشاط آفرین است. امروز که نیاز به این جهاد داریم، کسی بیاید به تنبلی و کسالت و انزوا و بیکاری و بیکارگی دعوت کند، این‌ها می‌شود کفران نعمت الهی؛ (ألم تر الی الذین بدّلوا نعمت الله کفراً و احلوا قومهم دارالبوار)، این نباید بشود.»

لذا ایشان معتقدند که همه‌ی پیشرفت‌ها و همه‌ی تمدن‌سازی‌ها، به برکت مجاهدت دائم میسر شده است. در این بیانیه جهت وضوح ضرورت آن به چند مسئله اساسی از جمله «کلیات»، «چالش‌های مقابل انقلاب» و «دستاوردهای انقلاب اسلامی» می‌پردازیم:

۳-۱. کلیات

- ≠ انقلاب اسلامی بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید
- ≠ انقلاب اسلامی آغازگر عصر جدید با کنار هم قرار دادن دین و دنیا
- ≠ شعارهای جهانی انقلاب بدون تاریخ مصرف
- ≠ انقلاب اسلامی انعطاف‌پذیر اما تجدید نظر ناپذیر
- ≠ مشی انقلاب متحجر نبوده اما به شدت پایبند مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان
- ≠ این انقلاب از آغاز تاکنون نه بی‌رحم و خونریز بوده و نه منفعل و مردد
- ≠ شناخت گذشته و درس‌گرفتن از تجربه‌ها
- ≠ آغاز انقلاب از نقطه صفر

۲-۳. چالش‌های مقابل انقلاب

- ≠ همه چیز علیه انقلاب از جمله حکومت وابسته طاغوت و ایجاد مانع توسط آمریکا و دولت‌های غربی
- ≠ نداشتن هیچ‌گونه تجربه و راه طی شده‌ای
- ≠ تقابل دوگانه اسلام و استکبار
- ≠ وجود خصومت، شقاوت، توطئه و خیانت در مقابل انقلاب
- ≠ نگاه کینه‌ورزانه و بدخواهانه‌ی رژیم‌های زورگو و قلدرهای باج‌طلب عالم

۳-۳. دستاوردهای انقلاب اسلامی

- ≠ ترکیب جمهوریت و اسلامیت و ابزارهای تشکیل و پیشرفت آن
- ≠ تبدیل جهان دوقطبی به سه قطبی با شکل‌گیری انقلاب اسلامی
- ≠ پدیده برجسته تقابل دوگانه‌ی جدید اسلام و استکبار که کانون توجه جهانیان گردید.
- ≠ نگاه امیدوارانه‌ی ملت‌های زیر ستم و جریان‌های آزادی‌خواه جهان و برخی دولت‌های مایل به استقلال
- ≠ تاب‌آوردن در برابر آن همه خصومت و شقاوت و توطئه و خیانت
- ≠ جهادهای بزرگ و افتخارات درخشان و پیشرفت‌های شگفت‌آور
- ≠ مدیریت‌های جهادی الهام گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل ما می‌توانیم و از امام بزرگوار
- ≠ تبدیل رژیم ننگین سلطنت استبدادی به حکومت مردمی و مردم‌سالاری
- ≠ وارد کردن عنصر اراده‌ی ملی در کانون مدیریت کشور
- ≠ انتقال روحیه و باور ما می‌توانیم به همگان
- ≠ ایجاد ثبات و امنیت کشور و تمامیت ارضی ایران
- ≠ پیروزی در جنگ و شکست رژیم بعثی و پشتیبانان آمریکایی و اروپایی و شرقی‌اش
- ≠ موتور پیشران کشور در عرصه علم و فناوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی
- ≠ به اوج رساندن مشارکت مردمی و مسابقه‌ی خدمت‌رسانی
- ≠ ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی آحاد مردم
- ≠ سنگین کردن کفه‌ی عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور
- ≠ افزایش چشم‌گیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه

۴. حوزه‌های جهادی نسل جوان در بیانیه گام دوم

ضرورت بیان توصیه‌ها به‌خصوص به جوانان در عرصه‌های بیان شده را می‌توان به تفکیک در ذیل بیان نمود و در ادامه به ضرورت توجه به علم و پژوهش پرداخته می‌گردد، چراکه با توجه به تجربه مسلمانان مهم‌ترین عامل در جهت شکوفایی تمدن اسلامی، توجه بسیار آن‌ها به علم و دانش می‌باشد.

≠ حوزه علم و پژوهش

≠ معنویت و اخلاق

≠ اقتصاد

≠ عدالت و مبارزه با فساد

≠ استقلال و آزادی

≠ عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن

≠ سبک زندگی

رهبر انقلاب در بیانیه می‌فرماید: برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت؛ اگر از این راهبرد غفلت شود، دروغ‌ها به‌جای حقیقت خواهند نشست و آینده مورد تهدیدهای ناشناخته قرار خواهد گرفت. دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره گذشته و حتی زمان حال را دنبال می‌کنند و از پول و همه‌ی ابزارها برای آن بهره می‌گیرند. رهزان فکر و عقیده و آگاهی بسیارند؛ حقیقت را از دشمن و پیاده نظامش نمی‌توان شنید. لذا در این بخش جایگاه علم و دانش در تمدن اسلامی و سپس تأثیر آن بر جهان غرب مورد بحث قرار می‌گیرد تا بتواند رهگشای دوباره جهت حرکت مسلمانان معاصر به سمت تمدن نوین اسلامی که مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} در این بیانیه بر آن تأکید دارند، بشود.

۴-۱. ضرورت توجه به علم و پژوهش

یکی از عواملی که می‌تواند باعث رشد و تعالی جوامع اسلامی گردد، توجه به علم و دانش می‌باشد. لذا جوامعی که درصدد رسیدن به کمال می‌باشند باید پاسخ سئوالات و شبهات خود را بیابند و این امر می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مشکلات و مسائل جامعه گردد. بر این اساس، جهت ایجاد پیشرفت در یک جامعه، باید در ابتدا جامعه‌ای متفکر تربیت نمود؛ چرا که علم محصول تفکر می‌باشد. خداوند در آیه ۳۶ سوره مبارکه اسراء می‌فرماید:

«وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ» «از چیزی که نسبت به آن علم و دانشی نداری پیروی نکن».

از شاخصه‌های اصلی توسعه پایدار در هر جامعه‌ای توجه به علم و پژوهش می‌باشد. امروزه یکی از محوری‌ترین موضوعات که خود نماد امید در جامعه بوده و بنابراین، همان چیزی که انقلاب اسلامی توانسته با کمک آن بر چالش‌های خود تفوق یابد، حوزه علم و فن‌آوری می‌باشد. همان حوزه‌ای که رهبر انقلاب ^{مد ظله العالی} تحت عنوان نهضت نرم‌افزاری و تولید علم در کشور مطرح نمودند.

با توجه به تأکید مقام رهبری ^{مد ظله العالی} بر شناخت درست گذشته و درس گرفتن از تجربه‌ها که در بیانیه آمده، موقعیت کنونی انقلاب اسلامی را می‌توان با زمان صدر اسلام مقایسه نمود؛ همان‌گونه که در آن زمان مسلمانان در ابتدا از لحاظ دانش و پیشرفت در علوم جایگاهی نداشتند، در ابتدای انقلاب اسلامی هم ایران از نظر علم و فناوری جایگاه خاصی در منطقه و جهان نداشت. لذا همان‌گونه که مسلمانان با توجه به آیات قرآن و تأکید بزرگان دین اسلام بر علم‌آموزی توانستند پیشرفت‌های شگرفی نموده و تمدن اسلامی را ایجاد نمایند، در جمهوری اسلامی نیز جوانان اندیشمند توانسته‌اند جایگاه‌های رفیعی در علم و دانش و تکنولوژی به‌دست آورند؛ اما باید با استفاده از تجربه تمدن اسلامی بتوانند به سمت تمدن نوین اسلامی که رهبر انقلاب ^{مد ظله العالی} در بیانات خویش ترسیم نموده‌اند برسند. در ادامه جایگاه علم و دانش در تمدن اسلامی و سپس تأثیر آن بر جهان غرب مورد بحث قرار می‌گیرد تا بتواند رهگشای دوباره‌ی جهت حرکت مسلمانان معاصر به سمت تمدن نوین اسلامی که مقام معظم رهبری ^{مد ظله العالی} در این بیانیه بر آن تأکید دارند، بشود.

۴-۲. جایگاه علم در شکوفایی تمدن اسلامی

شکوفایی تمدن اسلامی براساس توجه به علم و علم‌آموزی می‌باشد که این مهم خود به دلیل تأکید بسیار اولیای اسلام بر فضیلت دانش و دانش‌اندوزی می‌باشد. انسان به‌منظور انجام مسئولیت‌های خود به‌عنوان خلیفه الله بر روی زمین، می‌بایست در تمامی زمینه‌ها دارای دانش باشد. اهمیت علم برای انسان به جهت انجام وظایفش به‌عنوان خلیفه اللهی را نمی‌تواند انکار کرد.

در واقع اسلام در الهام بخشیدن به بسیاری از پیروان خود به‌منظور دنبال کردن دانش موفق بوده است. در قرآن کریم، همواره بر تفکر و تحقیق و تفحص از طبیعت تأکید شده است. لازم به ذکر است که تقریباً یک هشتم از آیات قرآن، و یا حدود ۷۵۰ آیه، مؤمنان را به مطالعه طبیعت، تشویق و ترغیب می‌نماید. هم‌چنین پیامبر اکرم ^{صلی الله علیه و آله} در احادیث متعددی تأکید بر جستجوی علم و دانش داشتند. بنابراین پیگیری دانش برای همه مسلمانان، هم مردان و هم زنان از دیدگاه اسلام و قرآن الزامی است. مسلمانان معتقدند که به دو روش می‌توان به کسب علوم پرداخت. روش اول از طریق ایمان و شهود نامحسوس (وحی) و روش دوم از طریق روش‌های علمی محسوس (آزمون‌پذیری تجربی).

در اصل، دانشمندان مسلمان در روزهای اوج تمدن اسلامی علم و دانش را از دو روش کسب کردند؛ یکی وحی و دیگری آزمایشات و مشاهدات تجربی بود. آن‌ها گردهم آمدند و «حقایق» ایجاد شده توسط یونانیان، ایرانیان، مصری‌ها، هندی‌ها و چینی‌ها را در زمینه‌های مختلف از دانش مانند ریاضیات، فیزیک، زیست‌شناسی، جغرافیا، نجوم، پزشکی و داروسازی را مورد مطالعه قرار دادند. سپس آن‌ها آزمایش‌های انجام شده پیشین را تکرار کردند؛ و اغلب، تکنیک‌های تجربی گذشتگان را اصلاح و بهبود بخشیدند، و متعاقباً اطلاعات به دست آمده از این آزمایشات را جمع-آوری کردند. سپس آن‌ها پس از اصلاح هرگونه اطلاعات نادرست یا غیر دقیقی که اجرا شده بود، اصول جدیدی برای علم و دانش، بنا نهادند. این موضوع حتی به ایجاد شاخه‌های جدیدی از علم که هرگز قبل از آن به آن‌ها فکر نشده بود، منجر شد. این یافته‌ها پس از آن در قالب کتاب و نسخ خطی برای دیگران جهت مطالعه و بررسی مجدد، به نگارش درآمد (آرام، ۱۳۶۶). چیزی که جالب است به آن توجه شود این است که این رویکرد علمی در اولین وحی پیامبر صلی الله علیه و آله از جانب خداوند، اشاره شده است. آن‌جا که پروردگار می‌فرماید:

«إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) إِقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (۵)» (سوره علق).

(۱) بخوان به نام پروردگارت که آفرید. (۲) انسان را از لخته خونی بسته شده آفرید. (۳) بخوان در حالی که پروردگار تو کریم تراست. (۴) آن کس که به وسیله‌ی قلم (به انسان) آموخت. (۵) آموخت به انسان آن‌چه را که نمی‌دانست.

اولین وحی به دو دلیل بسیار حائز اهمیت است. اولین دلیل واضح‌ترین علت است، به موجب آن‌که خدا اطلاعات زیستی در تشکیل جنین در رحم مادر را بیش از سیزده قرن قبل از آن‌که این حقیقت علمی تأیید شود، بیان نموده است. به عبارت دیگر، مسلمانان از حقایق علمی با نخستین وحی آگاه شده‌اند. به همین دلیل است پرفسور موریس بوکایی، جراح و متفکر مشهور فرانسوی، نوشته است:

«ارتباط بین قرآن و علم به یک هماهنگی منجر می‌شود و نه اختلاف» (Bucaille, M., 1989).

اهمیت دوم از نخستین وحی در دو واژه «خواندن» و «قلم»، نهفته است. این دو واژه نشان دهنده اساس رویکرد علمی که دانشمندان مسلمان اتخاذ نمودند، می‌باشد. آن‌ها برای اولین بار آن‌چه که دیگران قبل از آن‌ها (یونانیان، هندی‌ها و چینی‌ها) انجام داده بودند را مورد مطالعه و بررسی قرار دادند و این آثار چه با تأیید و یا تکمیل یافته‌ها، ساخته شد. در هر صورت، دانش جدید توسعه و پیشرفت یافته است. دانشمندان پس از آن یافته‌های خود را در کتاب‌ها و یا نسخه‌های خطی برای دیگران به‌منظور خواندن و بررسی بیش‌تر، به نگارش درآوردند. اساساً پیشرفت دانش به این شکل

است: اول با خواندن، و سپس با نوشتن. خواندن به تنهایی دانش جدید ایجاد نمی‌کند. به همین ترتیب، نوشتن به تنهایی نمی‌تواند در جهت شکل‌گیری دانش جدید کمک مؤثری کند. ترکیبی از خواندن و نوشتن اصول و اجزایی از تحقیقات علمی هستند که توسط دانشمندان مسلمان در اوج تمدن اسلامی مورد توجه قرار گرفت. این رویکرد دانش در حال توسعه به‌عنوان «رویکرد تجمیعی» (Hunt, 1991)، شناخته شده است. دانشمندان کار را از ابتدا شروع نمی‌کنند، بلکه از آثار دیگر افراد پیش از خودشان استفاده و کار را بر روی آن‌ها بنا می‌نهند. در نتیجه، ما شاهد یک انقلاب در علم هستیم تا یک تکامل.

۴-۳. ظهور علم مدرن و تاثیر علوم جهان اسلام بر آن

در میان قرن چهاردهم تا هجدهم میلادی علم مدرن در غرب ظهور پیدا نمود. باترفیلد در کتاب «منشأ علم مدرن» می‌نویسد:

«انقلاب علمی سده‌های شانزدهم و هفدهم همه تحولات از زمان ظهور مسیحیت به بعد را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد و رنسانس و جنبش اصلاح دین را به مرتبه تحولات فرعی و صرف جابه‌جایی‌هایی داخلی در درون نظام مسیحیت قرون وسطی تقلیل می‌دهد. این انقلاب به‌عنوان سرچشمه اصلی جهان بود. اندیشه جدید چنان اهمیتی دارد که به واسطه آن دوره‌بندی مرسوم تاریخ اروپا اعتبار خود را از دست داده و اسباب زحمت شده است» (Butterfield, 1958).

هانت استدلال نموده که ظهور علم مدرن دارای چهار ویژگی خاص بوده است؛ اولاً، «یک رشد سریع در دانش بشری ایجاد گردید» که منجر به یک انقلاب در علم شد. دوماً، این رشد سریع دانش «در بسیاری از زمینه‌های مختلف، از جمله پزشکی، زیست‌شناسی، آناتومی، برق، مکانیک و نجوم رخ داد»؛ ثالثاً، دانشمندان در طول ظهور علم مدرن، دانش خود را بر اثرهای پیشینیان خود استوار نمودند تا این که بخواهند «از صفر شروع کنند». رابعاً، دانش می‌تواند از طریق «بحث انتقادی» بر اساس «منطق» و «مشاهده» بوجود آید (Hunt, 1991).

اولین ویژگی که باعث رشد سریع دانش گردید، از دوران تمدن اسلامی آغاز شده بود. این موضوع این حقیقت را آشکار می‌کرد که بسیاری از پژوهشگران و دانشمندان هم‌گرا در مراکز علم در تمدن اسلامی وجود داشته‌اند، که هرکدام به رشد و گسترش دانش کمک شایانی کرده‌اند. این موضوع اشاره دارد به زمانی که کتاب و کتابخانه معنایی برای اروپایی‌ها در آن برهه زمانی نداشت، بسیاری از سرزمین‌های اسلامی دارای کتاب و کتابخانه‌های زیادی بودند. به‌عنوان مثال، در بیت الحکمه بغداد، چهار میلیون جلد کتاب، در کتابخانه پادشاهی قاهره یک میلیون، در کتابخانه طرابلس سوریه سه میلیون جلد کتاب وجود داشته است، در حالی که در اسپانیای تحت حکومت مسلمانان، تنها نشر سالانه بین ۷۰ تا ۸۰ هزار جلد بوده است (Beheshti, 2002).

ویژگی دوم ذکر شده توسط هانت، رشد سریع دانش در بسیاری از زمینه‌ها بود. می‌توان اذعان داشت که، این موضوع هم در طول دوران تمدن اسلامی آغاز شده، زمانی که بسیاری از پژوهشگران و دانشمندان در زمینه‌های مختلف بر خلاف زمان‌های مشاهده ماقبل خود، تلاش می‌کردند. بدین منظور جورج سارتن خاطر نشان کرد که:

«در این جا یادآور شدن چند نام شکوهمند بی‌همانند در غرب کفایت خواهد کرد: جابر بن حیان، الکندی، خوارزمی، الفرقانی، رازی، حنین بن اسحاق، فارابی، ابراهیم بن سنان، المسعودی، طبری، ابو الوفاء علی بن عباس، ابوالقاسم، بیرونی، ابن سینا، ابن یونس، الکاظمی، ابن هیثم، علی بن عیسی غزالی، الزرقاب، عمر خیام. چندین نام باشکوه که ادامه دادن آن‌ها کار دشواری نخواهد بود. اگر کسی به شما می‌گوید که قرون وسطی کاملاً بی‌حاصل بوده، فقط این مردان را برای او نقل قول کنید، که همه‌ی آن‌ها در یک دوره کوتاه، از ۷۵۰ تا ۱۱۰۰ بعد از میلاد پدیدار شده‌اند» (Sarton, 1931:1).

ویژگی سوم، دانشمندان علوم مدرن ادامه دهنده‌ی کارهای اجداد خود به جای شروع از ابتدا بودند. بدین معنا که از علوم پیشرفته تمدن اسلامی که بوسیله دانشمندان مسلمان ایجاد شده بود، استفاده نمودند. سارتن در رابطه با این واقعیت این‌گونه نوشت:

«در دوران سلطنت خلیفه مأمون (۳۳-۸۱۳ بعد از میلاد) یادگیری جدید به اوج خود رسید. شاه در بغداد یک مدرسه رایج برای ترجمه ایجاد کرد. مدرسه با یک کتابخانه مجهز شده بود، یکی از مترجمان حنین بن اسحاق بود (۸۷۷-۸۰۹ ق.م)، فیلسوف با استعداد خاص و طبیعی با فضل و دانش وسیع، مسلط‌ترین فرد بین مترجمان در آن قرن بود. از خاطرات به تازگی منتشر شده‌ی وی می‌دانیم که او عملاً کل مجموعه‌ی عظیم دست نوشته‌های جالینوسی را ترجمه کرده‌است» (Ibid).

در نهایت، ویژگی چهارم طرح‌ریزی شده توسط هانت این بود که علم مدرن به دلیل وجود بحث انتقادی بر اساس منطق و مشاهده گسترش یافته است. در واقع، اسلام و توسعه علمی به‌طور جدایی‌ناپذیر با یکدیگر مرتبط هستند. دین اسلام حامی استدلال، منطق و تحقیق تجربی است. وقتی دین بر پایه دلیل باشد، اعتقاد را به‌همراه می‌آورد و ایمان‌های دارای تردید را تقویت می‌کند. دانشمندان مسلمان منطق را به‌عنوان یک ابزار ضروری برای تفکر علمی در نظر می‌گیرند و همچنین منطق را به‌عنوان شکلی از حکمت و دانش که توسط قرآن مطرح گردیده، در نظر می‌گرفتند.

استفاده از منطق در اسلام، انسان را به عقل سکولار هدایت نخواهد کرد که به شورش در برابر دین منجر گردد، همچنین انجام آزمایش، به تجربه‌گرایی که در آن تجربه‌ی حسی به‌عنوان منبع تمام دانش‌ها در نظر گرفته می‌شود، کشانده نخواهد شد. این موضوع توسط نظریه‌ی اسلامی علم که بر پایه توحید است، حفاظت می‌شود. در راستای این نقطه نظر توحیدی، تنهای مطلق خداوند است و هر چیز دیگری نسبی است. بنابراین یک مسلمان، به دنیای فیزیکی، مثل همه دنیاهای

دیگر، که وجودش را به پروردگار مدیون است، متعهد است. لحظه‌ای که رابطه با خداوند قطع گردد، علم نیز متوقف خواهد شد. بنابراین زمانی که مسلمانان به مشاهدات و تجربیات می‌پردازند، آن‌ها در واقع به دنبال دانستن جنبه‌ای از واقعیت خدا هستند. با این آگاهی دینی، اسلام معتقد است که توحید منبع روح علمی در تمامی زمینه‌ها می‌باشد. این مسئله باعث می‌شود اسلام در ارتباط وثیقی با توسعه علمی باشد و مسلمانان را در مشارکت فعال و مؤثر در توسعه علمی آماده نماید. این ویژگی در اوج تمدن اسلامی به وضوح مشهود بود. هنگامی که دانش جدید توسط دانشمندان مسلمان ایجاد شد، رویکردی به مراتب القایی بود تا استنتاجی که در آن تأکید بر اصالت آزمایش و مشاهده به‌منظور درک و بررسی، نسبت به علم داشت. مشاهدات طولانی مدت و تحقیق تجربی، اگر نسبت به روش یونانی که از کارهای عملی بیم داشتند، مقایسه شود، رویکرد مسلمانان به توسعه علم یک جهش کوانتومی در نوع خود بوده است (Isfaq, 2003).

۴-۴. ضرورت توجه به جایگاه ایران در رتبه بندی های جهان

با تأکید رهبر انقلاب ^{مد ظله العالی} بر نهضت نرم افزاری و تولید علم در کشور، در بسیاری از حوزه‌ها، ایران توانسته جایگاه‌های بالایی را در منطقه و جهان کسب نماید. در ادامه براساس کتاب ایران ۲۰ (قیومی، ۱۳۹۷) که به‌صورت مستند جایگاه‌های ایران را در حوزه‌های مختلف مشخص نموده، آمارهای کسب جایگاه برتر جهانی توسط ایران را مطرح می‌نماییم.

≠ آمارهای برتر بین‌المللی ایران در حوزه آموزش:
○ از لحاظ تعداد کتاب انتشار یافته در سال، رتبه نهم جهان را کسب نموده (سازمان ملل: ۲۰۱۰)

≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه سلامت:
○ رشد امید به زندگی رتبه دهم جهان از ۱۹۷۹ تا ۲۰۱۶ (بانک جهانی: ۲۰۱۶)
○ کاهش مرگ و میر نوزادان از ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵ رتبه یازدهم جهان (بانک جهانی: ۲۰۱۵)
○ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه کشاورزی:
○ تولید غلات بیست و دومین کشور جهان و پنجمین کشور جهان از نظر رشد تولید غلات از ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ (سازمان خواربار کشاورزی FAO: ۲۰۱۰)
○ تولید گندم و جو رتبه پانزدهم جهان و تولید برنج بیست و یک جهان (سازمان خواربار کشاورزی FAO: ۲۰۱۷)
○ تولید محصولات دائمی کشاورزی رتبه هجدهم جهان (Nation Master: ۲۰۰۰)

≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه انرژی:

- تولید برق هفدهم جهان و صادرات برق مقام بیست و دوم جهان (اطلاعات نامه جهانی سازمان سیا: CIA World Factbook: ۲۰۱۸)
- تولید بنزین رتبه چهاردهم جهان (Indexmund: ۲۰۱۷)

≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه صنعت و معدن:

- تولید محصول راهبردی فولاد رتبه سیزدهم (انجمن جهانی فولاد: ۲۰۱۷)
- تولید سیمان رتبه یازدهم جهان (سازمان زمین‌شناسی آمریکا: ۲۰۱۸)
- صادرات سیمان رتبه اول جهان (فایننشال تربیون: ۲۰۱۴)
- تولید آلومینیم رتبه بیستم جهان (سازمان زمین‌شناسی بریتانیا: ۲۰۱۷)
- تولید خودرو رتبه شانزدهم جهان

≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه فناوری:

- تعداد کاربران اینترنت رتبه هفدهم جهان (Internet World State: ۲۰۱۸)
- دسترسی به تلفن همراه رتبه بیستم جهان (اطلاعات نامه جهانی سازمان سی: ۲۰۱۷)
- فناوری نانو رتبه ششم جهان ((Web of Science (WOS: ۲۰۱۶)
- فناوری فضایی رتبه دهم در جهان (Iranproject: ۲۰۱۵)
- فناوری هسته‌ای جزء ۹ کشور دارنده چرخه کامل سوخت هسته‌ای و جزء سیزده کشور با توانایی غنی‌سازی اورانیوم (Wise-Uranium.org: ۲۰۱۸)
- فناوری سلول‌های بنیادی دومین کشور پیشرفته در این حوزه (Clinical Trials.gov: ۲۰۱۷)
- زیست فناوری رتبه سیزدهم جهان و اول منطقه (سایماگو)

≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه اقتصاد

- تولید ناخالص ملی براساس برابری قدرت خرید رتبه هجدهم جهان براساس آمار بین‌المللی پول در سال ۲۰۱۷ و بانک جهانی در سال ۲۰۱۶ رتبه هجدهم جهان
- رشد جذب گردشگر رتبه هفتم جهان (دیلی تلگراف به نقل از سازمان جهانی گردشگری)
- اندازه بازار رتبه نوزدهم جهان (انجمن جهانی اقتصاد: ۲۰۱۶)

- ≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه نظامی
- قدرت برتر نظامی جهان رتبه بیست (www.globalfirepower.com:۲۰۱۸)
- هفتمین قدرت برتر جهان از نظر مؤسسه هادسن
- سیزدهمین قدرت برتر جهانی از نظر یو.اس. نیوز (U.S News: ۲۰۱۸)
- هفتمین قدرت برتر جهان از نظر آمریکا اینترست در سال ۲۰۱۷

- ≠ آمارهای برتر بین‌المللی در حوزه علمی
- تعداد مقالات رتبه اول منطقه در ۲۰۱۷ و رتبه ۱۶ جهانی در سال ۲۰۱۷ (Scimago Journal & Country Rank: ۲۰۱۷)
- بیش‌ترین ارجاعات علمی منطقه و رتبه هفدهم در جهان (Scimago Journal & Country Rank: ۲۰۱۷)
- نرخ رشد علمی در ایران یازده برابر میانگین جهانی (New Scientist: ۲۰۱۰)

۵. نتیجه‌گیری

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی که به بیان پیشرفت‌ها و چالش‌هایی که در چهل سال برای انقلاب اسلامی بدست آمده و همچنین بیان راهبردهایی جهت حرکت نظام و انقلاب، پرداخته است. از مهم‌ترین محورهای این بیانیه علم و پژوهش می‌باشد که از ضروری‌ترین مباحث جهت پیشرفت و توسعه هر کشوری می‌باشد. در این راستا رهبر معظم انقلاب ^{مد ظله العالی} تأکید بسیاری بر این امر داشته‌اند لذا کشور توانسته پیشرفت‌های بسیاری نماید که آمار بین‌المللی پیشرفت‌های مذکور در متن نوشتار بیان گردید و همچنین جهت نمایاندن راه به جوانان جهت دستیابی به تمدن نوین اسلامی سعی گردید که پیشینه‌ای از مراحل دستیابی مسلمانان به تمدن اسلامی ترسیم گردد چراکه در این بیانیه هم تأکید بر ضرورت توجه به تاریخ می‌باشد و هم ارزیابی از وضعیت موجود.

از لحاظ بحث تاریخی تأکید بر بیان چگونگی دستیابی مسلمانان به تمدن پرشکوه اسلامی می‌باشد که نشان دادیم تحت نفوذ اسلام و احیای فرهنگ اسلامی در کشورهای مسلمان و همچنین کشورهای اروپایی از جمله ایتالیا و اسپانیا یک تحول علمی و تمدنی صورت گرفت. پس از این‌که اروپا پیوسته به سمت بربریت و تاریک‌ترین اعماق جهل و خرافه رسیده بود، شهرهای مسلمانان جهان از جمله اندلس در حال پیشرفت بود. علم خطیرترین سهم تمدن اسلامی به جهان مدرن است. اما رسیدن میوه آن آهسته بود. این تنها علم نبود که اروپا را به زندگی برگرداند. نفوذ فراوان و گوناگون تمدن اسلامی، اولین روشنایی را در زندگی اروپایی‌ها ایجاد نمود. اگرچه حتی یک مورد از رشد اروپا که در آن نفوذ قاطع فرهنگ اسلامی نمایان نباشد، وجود ندارد. از این رو بی‌انصافی است

اگر گفته شود که تمام پیشرفت‌های علوم، بدون تلاش‌های صورت گرفته توسط دانشمندان مسلمان بوقوع پیوسته است. مسلمانان تحقیقات تجربی با جزئیات در طولانی مدت را در ارتباط با فلسفه واقعی کسب دانش، معرفی نموده‌اند.

در حقیقت جهت کسب علم و دانش باید با صبر و پشتکار عمل نمود. پس از آن است که «حقیقت» دنبال شده توسط انسان‌ها، به وسیله خداوند آشکار می‌گردد. در انقلاب اسلامی هم اگر از تاریخ اسلام و تجربیات آن استفاده نماید، مسلمانان دوباره می‌توانند به دوران شکوفایی تمدن اسلامی بازگردند. همان مسیری که رهبر انقلاب ^{مد ظله العالی} برای آینده انقلاب ترسیم نموده‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

قرآن کریم

آرام، احمد (۱۳۶۶). **علم در اسلام**. تهران: انتشارات سروش

آقا بخشی، علی، افشاری راد، مینو (۱۳۷۹). **فرهنگ علوم سیاسی**. تهران: چاپار.

پایگاه بصیرت، تاریخ انتشار: ۱۲ خرداد ۱۳۹۸ - ۱۶:۴۹ ، شناسه خبر: ۳۱۵۲۵۵

سایت خبرگزاری تسنیم آدرس دسترسی: www.tasnimnews.com

صحیفه امام، ج ۲۱

قیومی پور، رضا و همکاران (۱۳۹۷). **ایران ۲۰**. تهران: انتشارات دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

نصرتی، علی اصغر (۱۳۹۰). **نظام سیاسی اسلام**. قم: نشر هاجر.

Bucaille, M. (1989). *The Bible, the Qur'and and Science-The Holy Scriptures Examined in the Light of Modern Knowledge*, Kuala Lumpur: A.S. Nordeen.

Beheshti, M. (2002). *The Role of Islam in Strengthening the Expansion of Culture in the Human Community*, www.e-resaneh.com/English/Religions.

Butterfield, H.J. (1958). *The Origins of Modern Science: 1300-1800*. New York: Macmillan.

Hunt, S.D. (1991). *Modern Marketing Theory: Conceptual Foundations of Research in Marketing*, Ohio: South-Western Publishing Co.

Ishfaq, A. (2003). *Research and Development Culture in the Muslim World: Past and Present Problems and Future Directions*, Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia. pp. 12-26

Sarton George (1931). *Introduction to the History of Science*, 2 vols, Baltimore: Carnegie Institution of Washington.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

شعبہ گاہ علوم اسلامی و مطالعات قرآنی

زمانہ طبع علوم اسلامی